

Razgrajevanje razvojnega in izvoznega potenciala IZUM-a in projekta COBISS.Net

Mag. Tomaž Seljak

V sobotni prilogi Večera je bil februarja 2017 objavljen moj članek z naslovom »IZUM in COBISS.Net brez perspektive?« ([vir](#)). V njem sem izpostavil ključne razvojne težave IZUM-a in razloge zanje. Kot pobudnik ustanovitve in dolgoletni direktor IZUM-a ter dolgoletni koordinator projekta COBISS.Net po dveh letih ugotavljam:

- da Vlada RS še vedno ni spremenila podcenjevalnega odnosa do IZUM-a in projekta COBISS.Net,
- da se rušenje dolgoročne vizije razvoja [IZUM-a](#) in mreže [COBISS.Net](#) nadaljuje ter
- da so se zaposleni v IZUM-u sprijaznili z nekompetentnim upravljanjem in vodstvom IZUM-a.

IZUM (Institut informacijskih znanosti) v Mariboru je javni zavod, ki s 112 zaposlenimi opravlja več funkcij, in sicer je:

- knjižnični informacijski servis v nacionalnem vzajemnem bibliografskem sistemu COBISS.SI po Zakonu o knjižničarstvu,
- informacijski servis raziskovalne dejavnosti v Sloveniji (javni infrastrukturni zavod) po Zakonu o raziskovalni in razvojni dejavnosti in
- regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti v mreži COBISS.Net po pogodbi med Republiko Slovenijo in UNESCO-m.

Ime "Institut informacijskih znanosti" je zgodovinsko pogojeno in ne odraža njegove dejavnosti, ker se IZUM ne ukvarja z znanstveno-raziskovalno dejavnostjo, temveč zagotavlja informacijsko podporo izobraževanju, znanosti in kulturi – primarno z razvojem in vzdrževanjem sistemov COBISS in SICRIS. V letnem programu IZUM-a za leto 2019 lahko preberemo, da je danes od njega v regiji odvisnih že preko 1.300 knjižnic, več kot 5.500 knjižničarjev in preko 800.000 končnih uporabnikov.

IZUM-u podobne institucije nima nobena druga država, ker je organizacijski model sistema COBISS in mreže COBISS.Net svetovna inovacija, dejavnost IZUM-a pa tudi ni primerljiva z dejavnostjo katerega koli drugega zavoda v Sloveniji. Poleg tega zahtevnejše računalniške aplikacije za vse druge informacijske sisteme javnega sektorja razvijajo pogodbeni izvajalci, ki niso odvisni od omejitev pri zaposlovanju in nagrajevanju inovativnih in visoko-produktivnih informatikov v javnem sektorju.

IZUM je bil leta 1992 izdvojen iz Univerze v Mariboru in ustanovljen kot samostojni javni zavod zaradi projekta COBISS.Net, katerega dolgoročni cilj je (bil) v regionalno informacijsko mrežo COBISS.Net povezati vse knjižnice v Sloveniji, državah Zahodnega Balkana in Bolgariji, k sodelovanju pa so (bile) povabljene tudi hrvaške knjižnice. Zato je tudi dolgoročna usoda IZUM-a odvisna od projekta COBISS.Net. Njegovo preživetje seveda ni vprašljivo, ker ima pri zadovoljevanju potreb slovenskih knjižnic monopolni položaj. Mednarodne perspektive pa IZUM nima več, če se ne rešijo problemi, ki že leta hromijo njegov razvoj in izvozno usmerjenost.

Ključna problema sta podcenjevalni odnos Vlade RS do IZUM-a in projekta COBISS.Net ter neustrezna sestava in strokovna nekompetentnost večine članov Upravnega odbora IZUM-a, posledično pa tudi direktorja IZUM-a. Problematika je medresorska (izobraževanje, znanost, kultura, informacijska

družba in mednarodni odnosi), vsa dosedanja prizadevanja za vzpostavitev medresorske koordinacije strateških razvojnih usmeritev IZUM-a in projekta COBISS.Net pa so bila neuspešna.

Kadrovski potencial IZUM-a

Kolektiv IZUM-a sestavlja 112 »javnih uslužbencev« - informatikov, bibliotekarjev in sodelavcev drugih izobrazbenih profilov. Tretjina zaposlenih se ukvarja z razvojem računalniških aplikacij, drugi skrbijo za vzdrževanje računalniške infrastrukture, izvajajo različne izobraževalne aktivnosti, zagotavljajo pomoč uporabnikom idr. Kadrovska problematika se stopnjuje že osem let, povprečna starost zaposlenih pa se je v tem času dvignila z 42 na 50 let.

Leta 2010 smo zastavili projekt razširitve prostorskih, računalniških in kadrovskih zmogljivosti IZUM-a ter kasneje za dozidavo k objektu IZUM-a in novi računalniški center pridobili tudi evropska sredstva. Investicijo smo med drugim utemeljili z načrtovanim povečanjem števila zaposlenih s 110 na 150 v 5–10 letih - »zaradi temeljne strategije instituta (širitev storitev in proizvodov v države Zahodnega Balkana in širše v okviru mreže COBISS.Net)«.

Zaradi ignorantskega odnosa takratnega Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo (MVZT) do aktualnih problemov in odprtih vprašanj razvoja IZUM-a, sistema COBISS.SI in mreže COBISS.Net so januarja 2011 razmere postale tako brezupne, da sem protestno odstopil s funkcije direktorja IZUM-a z najavo predčasne upokojitve. Nisem želel biti pogrebnik, imel pa sem možnost z upokojitvijo zavarovati svojo neodvisnost. Ob večinski podpori članov Upravnega odbora IZUM-a (UO) sem bil pripravljen ostati na funkciji, če bi MVZT odpravil razloge za moj odstop, a je raje »zlomil« upogljive člane UO (s predsednikom dr. Marjanom Heričkom na čelu), da so sprejeli moj odstop in za novega direktorja imenovali mojega dolgoletnega sodelavca Davorja Šoštariča. Sledil je protestni odstop celotnega vodstva IZUM-a, nakar se je istočasno z menoj predčasno upokojila tudi pomočnica direktorja, ki je koordinirala razvoj in implementacijo aplikacij COBISS, leto kasneje pa je iz obupa nad novimi razmerami odšla med nezaposlene še vodja načrtovalcev in kontrole kakovosti.

Ko je Davor Šoštarič prevzel funkcijo direktorja IZUM-a, sva se dogovorila za pogodbeno sodelovanje, a sva bila v naslednjih letih pri doseganju zastavljenih ciljev zelo omejeno uspešna zaradi njegovega sistema dela, »če gre, gre, če ne gre, pa ne gre«, in še zameriti se ne smeš nikomur. Kljub temu nisva bila nikoli v sporu in med nama tudi ni bilo nobenih razhajanj glede vizije razvoja IZUM-a in projekta COBISS.Net. Ob tem pa so nekateri na Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) vztrajno nasprotovali sodelovanju IZUM-a z menoj – tudi ko so lahko prebrali naslednja pojasnila direktorja IZUM-a:

»Leta 2011 sta IZUM zapustila dva od ključnih avtorjev zasnove organizacijskega modela in aplikacij sistema in servisov COBISS, mag. Tomaž Seljak (do takrat direktor IZUM-a) in dr. Marta Seljak (dolgoletna pomočnica direktorja IZUM). IZUM je s tem ostal brez ekskluzivnih znanj in izkušenj, potrebnih za izvajanje/dokončanje nekaterih strateških projektov. ... Ekspertno znanje navedenih oseb je za IZUM izjemnega pomena, saj za uspešno izvedbo določenih nalog v zvezi z razvojem sistema COBISS in mreže COBISS.Net nima v IZUM-u nihče dovolj znanja in izkušenj ter referenc pri partnerjih v državah Zahodnega Balkana, vsako odlaganje realizacije na »boljše čase« pa bi ogrozilo uresničevanje strateških ciljev IZUM-a z dolgoročno škodljivimi posledicami«.

Junija 2014 je Davor Šoštarich v pismu takratnemu/sedanjemu ministru za izobraževanje znanost in šport, dr. Jerneju Pikalu, uvodoma izpostavil:

»Ko sem pred tremi leti sprejel ponudbo MVZT-ja, da prevzamem funkcijo direktorja IZUM-a, mi je bila obljubljena polna podpora ministrstva pri opravljanju te zahtevne funkcije in uresničevanju strateških ciljev IZUM-a. Danes ugotavljam, da sem v podobni situaciji kot je bil bivši direktor, ki je takrat protestno odstopil zaradi neustreznega odnosa MVZT-ja do IZUM-a. Moja zaskrbljenost temelji na štirih dejstvih:

- vsakoletno zmanjševanje finančnih sredstev za izvajanje dejavnosti IZUM-a,
- zmanjševanje števila zaposlenih,
- omejitve in ovire pri uresničevanju strateških usmeritev IZUM-a in širitvi mreže COBISS.Net ter
- zadržanje sprememb in dopolnitev Zakona o knjižničarstvu«.

V nadaljevanju je obširno razložil aktualne probleme in pričakovane posledice. Med drugim:

»Že več let IZUM opozarja, da z obstoječimi kadrovskimi zmogljivostmi ne more več dovolj kakovostno izvajati svojih nalog, razvoj novih proizvodov in servisov pa je omejen in upočasnen pod kritično mejo. Če je bila pred leti starostna struktura zaposlenih eden od adutov IZUM-a, moramo danes ugotoviti, da smo že sredi procesa upokojevanja nosilcev nekaterih ključnih nalog. Če bi IZUM želel obdržati kvalifikacijski nivo svojih kadrovskih zmogljivosti, bi moral vsako leto doslej zaposliti vsaj enega bibliotekarja z bogatim znanjem in izkušnjami ter vsaj enega specialista za programsko opremo«.

Sledile so obljube pristojnega ministrstva o ureditvi razmer, a direktor Davor Šoštarich žal ni vztrajal, da se obljube tudi uresničijo. Najini interesi so se razšli, ko ga je leta 2016 zmanipuliran UO IZUM-a ponovno imenoval za direktorja IZUM-a in zavrnil daleč bolj kompetentnega kandidata za navedeno funkcijo, dr. Francija Demšarja. Zaradi mojega razkritja nekompetentnosti Davorja Šoštaricha za opravljanje funkcije direktorja IZUM-a vlada k njegovemu imenovanju ni dala soglasja in UO mu je podelil mandat vršilca dolžnosti direktorja za obdobje do največ enega leta.

Leta 2017 je prenovljen UO IZUM-a za novega direktorja izbral dr. Aleša Bošnjaka, ki za opravljanje navedene funkcije tudi nima potrebnih kompetenc. Pred tem je bil v IZUM-u vodja manjše skupine za organizacijo izobraževanja (v skupini sta bili poleg njega še dve sodelavki). V preteklosti je bil dvakrat prerazporejen na manj zahtevno delovno mesto, ker je imel prevečkrat težave z razumevanjem marsičesa (tudi ključnih razvojnih usmeritev COBISS-a in IZUM-a). Očitno pa si je pri kandidaturi za direktorja pridobil podporo pristojnih ministrstev z obljubo poslušnosti in pojasnilom, da je njegov (bivši) svak minister Počivalšek. Pred nekaj meseci mi je eden od ključni strokovnjakov IZUM-a poslal zgovorno sporočilo: »Sedaj gredo stvari v prepad, nesposobni direktor ...«.

V Letnem poročilu o delu IZUM-a za leto 2018 lahko preberemo pojasnilo: »Razlogov za nepopolno realizacijo načrtovanih projektov in razvojnih nalog je več. Eden je posledica premajhnega števila sodelavcev. IZUM strogo upošteva omejitve zaposlovanja v javnem sektorju. Tendenco postopnega zmanjševanja števila zaposlenih v javnem sektorju je IZUM že pred petimi leti začel drastično uveljavljati (skoraj za 4 %). Na dan 31. 12. 2012 je imel IZUM redno zaposlenih 117 sodelavcev (ob "dovoljeni kvoti" 118 zaposlitev), na dan 31. 12. 2018 pa le še 112. Zaradi ukrepov na področju zaposlovanja, ki smo jim sledili, je bila ogrožena realizacija vseh zamišljenih nalog v načrtovanem

obsegu. Z nekaterimi internimi ukrepi smo vse prioritete naloge sicer izvedli, pri nekaterih pa so se pojavile zakasnitve».

Pohvala vodstva IZUM-a, da »strogo upošteva omejitve zaposlovanja« in drastično uveljavlja »tendenco postopnega zmanjševanja števila zaposlenih v javnem sektorju, ter opravičilo, zakaj so se pri nekaterih nalogah pojavile zakasnitve, kaže na hlapčevski odnos direktorja IZUM-a do pristojnega ministrstva, ki zaradi nerazumevanja specifičnosti dejavnosti IZUM-a že devet let onesposablja in zavira razvoj IZUM-a. Tudi v letih pred 2011 so namreč veljale vladne omejitve glede zaposlovanja, a je Ministrstvo za javno upravo vedno sprejelo argumente za potrebno povečanje števila zaposlenih v IZUM-u. Sicer pa tudi aktualni Zakon o izvrševanju proračunov Republike Slovenije (ZIPRS) dovoljuje, da se v posebej utemeljenih in upravičenih primerih v kadrovskem načrtu javnega zavoda lahko poveča število zaposlenih, katerih plače se financirajo iz javnih sredstev, če so za to zagotovljena sredstva. Števila zaposlenih, katerih plače se financirajo iz tržne dejavnosti, pa ZIPRS ne omejuje!

Lani je IZUM zapustilo pet sodelavcev (sporazumne odpovedi delovnega razmerja), za katere naj bi, kot piše v letnem poročilu, sicer našli ustrezna nadomestila, a je letos dala odpoved še ena sodelavka z bogatimi izkušnjami. Ob tem ni nemogoče, da bo še kdo obupal in si poiskal perspektivnejšo službo. Poleg tega se nekateri pripravljajo na upokožitev, nekaterim pa je očitno dovoljšna motivacija redna plača iz državnega proračuna in jih razvojna vizija IZUM-a ter posledice pogubnega upravljanja in vodenja IZUM-a ne zanimajo.

Število zaposlenih samo po sebi seveda še ne zagotavlja potrebnega potenciala za uspešno izvajanje in razvoj dejavnosti IZUM-a. Inovativnost in konkurenčnost nista samoumevni, motiviranost zaposlenih pa je odvisna tudi od organizacije dela in zaupanja v vizijo in suverenost direktorja IZUM-a. Slednji pa za strateško vodenje IZUM-a nima potrebnih kompetenc.

COBISS.Net

Organizacijski model sistema COBISS in mreže COBISS.Net je vrhunski dosežek slovenskega znanja z izjemno izvozno komponento in vplivom na vlogo in ugled Slovenije v državah Zahodnega Balkana. COBISS.Net je tudi edini projekt, s katerim si Slovenija v državah Zahodnega Balkana lahko zagotovi trajno vodilno vlogo. Žal pa smo si v preteklih letih zapravili že toliko priložnosti, ugleda in zaupanja, da to ni več samoumevno, na kar nas partnerji v ciljnih državah že dolgo opozarjajo.

Ponudba in prodaja proizvodov in storitev IZUM-a knjižnicam v državah Zahodnega Balkana in Bolgariji predstavlja tržno dejavnost IZUM-a. IZUM zaračunava knjižnicam v navedenih državah ob vključitvi v mrežo COBISS.Net praviloma 1.000 EUR za implementacijo aplikacij COBISS in nato mesečno licenčnino 25 EUR za vsak PC, ki uporablja aplikacije COBISS. Posebej se zaračunavajo še izobraževanja knjižničarjev in morebitna uporaba strežnikov IZUM-a. Prihodki iz tega naslova so leta 2017 znašali 406.613 EUR, leta 2018 so znašali 405.774 EUR, za leto 2019 pa so načrtovani v višini 393.000 EUR. Konec leta 2017 je bilo v mrežo COBISS.Net vključenih 363 knjižnic iz držav Zahodnega Balkana in 2 knjižnici iz Bolgarije. Skupno število vključenih knjižnic se je leta 2018 povečalo na 412, nižanje prihodkov pa je posledica nespametnih poslovnih odločitev novega direktorja IZUM-a.

Ob navedenih prihodkih so stroški bistveno nižji. Stroški so namreč odvisni predvsem od števila vključenih držav (različni jeziki idr.), prihodki pa od števila uporabnikov aplikacij COBISS. Širitev mreže COBISS.Net v osnovi povečuje prihodke, ne pa tudi stroškov. Ob tem so znatni tudi prihranki slovenskih knjižnic, ki imajo možnost brezplačnega prevzemanja bibliografskih zapisov, ki so jih kreirale knjižnice v drugih državah.

Če minister dr. Jernej Pikalo leta 2013 ne bi odklonil podporo projektu COBISS.Net in bi pristojna ministrstva leta 2015/2016 podprla predlog za financiranje projekta iz evropskih sredstev (IPA), bi bili prihodki IZUM-a iz naslova zaračunavanja licenc in storitev v mreži COBISS.Net danes že bistveno višji z zanesljivim trendom vsakoletne rasti. V mrežo COBISS.Net je namreč v državah Zahodnega Balkana že vključenih le 410 knjižnic od skupno blizu 1.300 splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic ter več tisoč šolskih knjižnic. S podporo širitvi mreže bi se letni prihodki IZUM-a iz tržne dejavnosti lahko hitro dvignili na 1.000.000 EUR, visok presežek prihodkov nad odhodki (stroški) pa bi IZUM lahko namenil za krepitev kadrovskega potenciala – zaposlitev in ustrezno nagrajevanje najboljših informatikov in sodelavcev drugih deficitarnih profilov.

Uveljavitev sistemov COBISS in E-CRIS zunaj Slovenije je odvisna:

- od sposobnosti IZUM-a, da izpolni pričakovanja uporabnikov njegovih proizvodov in storitev z garancijo uspešnega dolgoročnega razvoja in sodelovanja,
- od mednarodne razvojne pomoči knjižnicam v ciljnih državah, ko morajo zagotoviti pogoje za implementacijo sistemov COBISS in E-CRIS, ter
- od politične in diplomatske podpore pristojnih ministrstev Vlade RS pri uveljavljanju slovenskih interesov v ciljnih državah.

IZUM si je v ciljnih državah v preteklosti pridobil potrebno zaupanje in ugled, kar pa ni trajnostna kategorija. Direktorji nacionalnih knjižnic Srbije, Makedonije, Črne gore in Bolgarije so na to opozorili že leta 2011 ob takratnem odstopu vodstva IZUM-a. V pismu pristojnim ministrstvom Vlade RS (MZZ, MVZT, MK) so izpostavili vprašanje zaupanja in opozorili na pričakovane posledice, ob tem pa izpostavili tudi pričakovanje, da v upravnem odboru IZUM-a dobijo svojega predstavnika, ko IZUM dobi status regionalnega centra pod okriljem Unesca.

V Srbiji je danes v sistem COBISS.SR in mrežo COBISS.Net vključenih 210 knjižnic, njihovo Ministrstvo za kulturo pa ob zapravljenem zaupanju v perspektivnost projekta COBISS.Net že nekaj let podpira in reklamira razvoj alternativnega sistema BISIS ([vir](#)) in najavlja odločanje o izbiri enotnega informacijskega sistema za knjižnice v Srbiji ([vir](#)). Ni več samoumevno, da bo to COBISS.

V Bolgariji je COBISS implementiran samo v dveh knjižnicah, ker je leta 2009 ameriški donator podpril vzpostavitev konkurenčnega sistema NALIS s 4 milijoni USD. Če bi IZUM lahko za razvojno pomoč bolgarskim knjižnicam v preteklih letih namenil le 10 % navedenega zneska, bi bila to zadostna motivacija za knjižnice, da se vključijo v COBISS.BG.

Razvojna pomoč knjižnicam v ciljnih državah je nujna, ko morajo le-te zagotoviti pogoje za implementacijo sistema COBISS (oprema, izobraževanje in druge spodbude). V preteklosti so projekt občasno finančno podprla različna ministrstva in Agencija za raziskovalno dejavnost RS (ARRS). Največ sredstev za širitev mreže COBISS.Net je IZUM zbral leta 2007 (750.000 EUR) in leta 2009 (858.000

EUR). Nazadnje je IZUM pridobil 100.000 EUR od ARRS leta 2013, MIZŠ pa je takrat iz nerazumljivega razloga zavrnil finančno podporo širitvi mreže COBISS.Net v višini 150.000 EUR in smo zato morali razveljaviti celo razpisan podiplomski študij bibliotekarstva na Univerzi v Skadru po programu Univerze v Ljubljani. Pričakovanega odziva ni bilo tudi na predlog Akcijskega načrta mednarodnega razvojnega sodelovanja v letu 2015 v okviru projekta COBISS.Net, ki sva ga z direktorjem IZUM-a decembra 2014 poslala pristojnim ministrstvom s prošnjo, da Vlada RS za sanacijo zapravljenih priložnosti in zaupanja v nekaterih državah v preteklih letih v najkrajšem možnem času zagotovi vsaj 350.000 EUR in se ob tem pri Evropski komisiji zavzame za njen prispevek širitvi mreže COBISS.Net v obdobju 2015–2017 v višini 10.000.000 EUR.

Leta 2015 smo Evropski komisiji predlagali financiranje projekta COBISS.Net »Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU« iz evropskih sredstev v višini 10.000.000 EUR in dobili pojasnilo, da je to možno v okviru programa IPA, če na enem od ministrskih ali vladnih srečanj projekt nekdo predlaga in s predlogom soglašajo države prejemnice pomoči. MZZ je odklonil predlog, da to naredi minister Karl Erjavec na srečanju predstavnikov vlad "The Western Balkans Summit" na Dunaju avgusta 2015, je pa (na pobudo avstrijskega ministra za znanost, raziskovanje in gospodarstvo) minister Zdravko Počivalšek obljubil, da bo v svojem nagovoru izpostavil pomen projekta COBISS.Net in predlagal njegovo financiranje iz evropskih sredstev. Tega nato iz neznanega razloga ni naredil. Na pobudo Evropske komisije je bil junija 2016 pripravljen projekt prevzeti pod svoje okrilje UNESCO, a se MZZ ponovno ni bil pripravljen dogovoriti z našim veleposlanikom v Sarajevu, da na srečanju predstavnikov EK s pristojnimi ministri iz držav Zahodnega Balkana predlaga financiranje projekta COBISS.Net. Ob nerazumskem ravnanju Vlade RS je bilo presenečenje in ogorčenje Evropske komisije in Unesca neizmerno, po zapletu z imenovanjem direktorja IZUM-a pa se je usklajevanje med deležniki projekta končalo.

Po objavi mojega članka v Večerju »IZUM in COBISS.Net brez perspektive?« sta februarja 2017 predsednik Vlade RS in predsednik DZ prejela pobudo skupine evropskih poslancev iz Slovenije, da Vlada RS projekt COBISS.Net uvrsti med strateške projekte mednarodnega razvojnega sodelovanja RS in podpre tudi prizadevanja za pridobitev evropskih sredstev za razvojno pomoč knjižnicam v državah Zahodnega Balkana. Sledil je predlog MIZŠ, da se pod okriljem MZZ uredi status projekta in vzpostavi organizacijska struktura projekta, ki bo omogočala uresničitev zastavljenih ciljev projekta, a je MZZ predlog birokratsko zavrnil.

Ob tem je treba vedeti, da problem niso finančne omejitve, temveč nerazumevanje vizije projekta COBISS.Net in interesi lobijev, ki imajo vpliv na razdeljevanje sredstev, ki jih Slovenija namenja za mednarodno razvojno sodelovanje. Iz vladnega gradiva ([vir](#)) in sporočila za javnost MF z dne 27. 7. 2018 ([vir](#)) je namreč razvidno, kako je Vlada RS lani v načrt razvojnih programov uvrstila 10 okoljskih projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja in zanje iz proračunske postavke MF (5839 Bilateralna razvojna pomoč) namenila za triletno obdobje skupaj 7.203.311 EUR. Gre za projekte, ki se sofinancirajo z donacijo RS preko Centra za mednarodno sodelovanje in razvoj ([CMSR](#)). Največ sredstev (3.000.000 EUR) je vlada namenila projektu izgradnje sončne elektrarne v Žitomirju (Ukrajina), katerega izvajalec je podjetje RIKO d.o.o., ki je pred tem tudi za projekt izgradnje komunalne čistilne naprave Skopje dobilo 1.500.000 EUR »državne pomoči«.

In kako se je problema lotil novi direktor IZUM-a, dr. Aleš Bošnjak? Ko se je po imenovanju za v. d. direktorja septembra 2017 udeležil promocijske konference o online bibliografijah v sistemu COBISS.AL, je sodelavki, ki pogodbeno sodeluje z IZUM-om kot inštruktorica za aplikacije COBISS, pred tem pa je bila več kot dve leti (2010–2012) na izobraževanju v Sloveniji, po prihodu v Tirano razložil, da Vlada RS zaradi finančne krize ne podpira projekta COBISS.Net, da so v UO IZUM-a tudi predstavniki vlade in zato tudi UO ne podpira projekta ter da tudi večina zaposlenih v IZUM-u ne podpira projekta COBISS.Net. Glede na navedeno ji je svetoval, da si poišče drugo službo – namesto da bi ji zagotovil redno zaposlitev. K temu je še dodal, da je njegov osebni cilj postati direktor IZUM-a in bo zato naredil vse, kar mu bosta naložila MIZŠ in/ali UO. Po konferenci si je sicer premislil, a povedanega dan prej ne more »izbrisati«.

COBISS.Net je na spletnih straneh IZUM-a predstavljen pod sloganom »Podpora znanju in medkulturnemu dialogu« in prav v družbi s slovenskimi knjižničarji so se na preteklih mednarodnih konferencah COBISS vzpostavile/obnovile številne medčloveške in medinstitucionalne vezi med udeleženci konference iz različnih (tudi sprtih) držav. Novembra 2018 se je v IZUM-u odvijala (mednarodna) konferenca COBISS 2018 - prvi dan za udeležence iz Slovenije, drugi in tretji dan pa za udeležence iz drugih držav v mreži COBISS.Net. Neverjetna pogruntavščina aktualnega vodstva IZUM. Udeleženci iz držav Zahodnega Balkana so spraševali, zakaj jim je IZUM preprečil druženje s slovenskimi knjižničarji in tudi zakaj niso prejeli seznama udeležencev konference.

V času navedene konference so bile na seji Sveta COBISS.Net obravnavane tudi aktivnosti v zvezi z mednarodno razvojno pomočjo za financiranje projekta COBISS.Net (Unesco, EU itd.). Predsednik Sveta, dr. Ismet Ovčina, je izpostavil, da se morajo vsi člani Sveta maksimalno angažirati pri aktivnostih, da bi zaživel že pred tremi leti načrtani projekt, za katerega je podporo obljubil tudi Unesco. Na to se je odzval dr. Aleš Bošnjak s pojasnilom, »da je bil ta projekt zastavljen zelo ambiciozno in zelo na široko ter da je morda tudi v tem možno iskati vzroke za slab odziv«. Ob tem je predlagal »spremljanje razpisanih projektov« Evropske komisije. Neverjetno sprenevedanje. Leta 2015/2016 je bila EK pripravljena odobriti financiranje projekta COBISS.Net mimo običajnih razpisov, če bi na enem od ministrskih ali vladnih srečanj to le kdo predlagal in bi s predlogom soglašale države prejemnice pomoči. Direktor IZUM-a očitno ne pozna zgodovine ali pa se ne želi zameriti tistim v Vladi RS, ki so zaslužni za blokade projekta.

V Letnem programu dela in finančnem načrtu IZUM-a za leto 2019 lahko preberemo, da bo IZUM »izhajajoč iz dolgoročnih strateških usmeritev, na podlagi usmeritev pristojnih ministrstev ter Vlade Republike Slovenije in lastne razvojne vizije« v letu 2019 nadaljeval prizadevanja za uveljavitev sistemov COBISS in E-CRIS tudi zunaj Slovenije. In še varovalka: »V primeru neuspešnega zagotavljanja finančnih sredstev bo izvedba nekaterih navedenih postavk okrnjena ali celo nerealizirana«.

IZUM vsako leto nameni del presežka prihodkov nad odhodki iz tržne dejavnosti razvojni pomoči knjižnicam v ciljnih državah, a to ne more nadomestiti systemskega pristopa in posledic političnih in finančnih blokad projekta s strani pristojnih ministrstev Vlade RS.

Superračunalnik

Večer je 8. julija 2018 objavil intervju z direktorjem IZUM-a, dr. Alešem Bošnjakom, z naslovom »Mariborski možgani bodo računali hitreje« ([vir](#)). Med drugim je v intervjuju izpostavljen 20-milijonski projekt izgradnje superračunalnika, za kar naj bi bilo uporabljeno »znanje domačih strokovnjakov«, kot je povedal direktor IZUM-a. Nosilec projekta je sicer Univerza v Mariboru, partnerja projekta pa sta še IZUM in Fakulteta za informacijske študije v Novem mestu. Ob predstavitvi projekta junija 2018 je bilo pojasnjeno, da se je vlada odločila navedeni projekt ponuditi partnerjem iz vzhodne regije, ker vzhodna kohezijska regija ne črpa dovolj evropskih sredstev. In kakšno vlogo naj bi pri tem imel IZUM, ko pa se nikoli ni ukvarjal s superračunalništvom, superračunalnika pa tudi ne potrebuje za razvoj in delovanje informacijskih sistemov COBISS in SICRIS in mreže COBISS.Net?

Očitno je razpoložljiv računalniški prostor IZUM-a edini razlog za njegovo sodelovanje v tem projektu. IZUM je v krizi svoje osnovne dejavnosti in razvojne vizije prevzel »črnski posel« in bo skrbnik (vzdrževalec) superračunalnika, ki ga bodo uporabljali drugi. V Letnem programu dela IZUM-a za leto 2019 lahko preberemo: »Štirje novi sodelavci bodo kot razvojni inženirji vzdrževali strojno in sistemsko programsko opremo superračunalnika, kar pomeni predvsem načrtovanje, nameščanje, konfiguriranje, avtomatizacijo ter nadzor in s tem zagotavljanje operativnosti in razpoložljivosti celotne systemske in aplikativne infrastrukture. Obenem bodo nudili tudi strokovno in tehnično pomoč ter podporo uporabnikom«.

Poznavalci razmer se ob tem sprašujemo, kje bo IZUM dobil za to potrebne strokovnjake in kako jim bo zagotovil ustrezno plačo, ki je sicer ne more zagotoviti uspešnim sodelavcem na projektih COBISS in SICRIS. IZUM je v začetku meseca marca objavil razpis za štiri prosta delovna mesta razvojnih inženirjev z naslednjim povabilom: »Če ste sposobni tako samostojnega kot tudi timskega dela in želite svoje strokovno znanje nadgraditi in z nami postaviti in upravljati superračunalniški sistem, kakršnega v Sloveniji še ni, vas vabimo, da se nam pridružite«. Rezultat: ena prijava in nihče izbran. V začetku aprila je IZUM razpis ponovil, rezultat je bil enak. Sredi maja je bil objavljen tretji razpis.

Upravljanje IZUM-a

Sestavo organa upravljanja IZUM-a določajo Zakon o knjižničarstvu, Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti, Sporazum med Republiko Slovenijo in UNESCO-m o preoblikovanju IZUM-a v regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti ter Sklep o ustanovitvi IZUM-a, ki pa so glede sestave navedenega organa v medsebojni koliziji. IZUM je imel nekoč 5-članski organ upravljanja, nato 11-članski, sedaj pa ima 9-članski upravni odbor (UO).

Sestava 9-članskega UO IZUM-a (trije predstavniki različnih ministrstev, pet predstavnikov uporabnikov in en predstavnik zaposlenih) je skrajno problematična (1) zaradi strokovne nekompetentnosti večine članov UO za razpravo in odločanje o strateških razvojnih vprašanjih IZUM-a (nekompetentnost posebej predsednik Bruno Rednak, specialist prometnih ved in državni uradnik na MIZŠ) ter (2) zaradi konflikta interesov, ko nekateri člani pri pomembnih odločitvah glasujejo na podlagi sugestij iz zakulisja in presoje, komu se ni dobro zameriti.

Predstavniki uporabnikov praviloma glasujejo skladno z neformalnimi usmeritvami predstavnikov ministrstev. Tako so tudi pri imenovanju direktorja IZUM-a leta 2016 predstavniki knjižnic dobili navodilo nekoga iz Ministrstva za kulturo, koga morajo podpreti, ne da bi minister Anton Peršak o tem kaj vedel. Kompetence in reference kandidatov pri tem niso bile pomembne. Nekompetentnost večine članov UO se je ponovno izkazala pri izbiri in imenovanju direktorja IZUM-a leta 2017.

UO IZUM-a po mojem odhodu s funkcije direktorja IZUM-a leta 2011 ni nikoli razpravljal o strateških razvojnih vprašanjih IZUM-a in o posledicah podcenjevalnega odnosa Vlade RS do IZUM-a in projekta COBISS.Net – kje še, da bi zahteval spremembo navedenega odnosa. Z namenom, da spodbudim razpravo o aktualni problematiki, sem februarja 2017 člane UO obvestil, da je bil v sobotni prilogi Večera objavljen moj članek z naslovom »IZUM in COBISS.Net brez perspektive?«. Sledil je sklep UO, da mi mora direktor takoj onemogočiti uporabo e-naslova tomaz.seljak@izum.si in uporabo pisarne v IZUM-u. Zelo modra rešitev problema!

Na eni od zadnjih sej pa je UO IZUM-a le sprejel sklep, da mora vodstvo IZUM-a pripraviti Strateški načrt IZUM-a za obdobje 2019–2024, kar je predlagala predstavnica splošnih knjižnic na pobudo Ministrstva za kulturo.

Kje so rešitve?

Državni zbor RS (DZ) bi moral takoj razveljaviti 46. člen Zakona o knjižničarstvu, ki določa sestavo organa upravljanja IZUM-a, in s tem Vladi RS omogočiti, da kompetentno sestavo UO IZUM-a določi v ustanovitvenem aktu IZUM-a. Rešitev tega problema se je namreč že dvakrat ponesrečila, in sicer (1) leta 2011, ko je bil DZ razpuščen pred sejo, na kateri naj bi bila medresorsko usklajena sprememba 46. člena sprejeta, in (2) leta 2015, ko se pred zadnjo obravnavo predloga sprememb ZKnj ni nihče odzval na nek pomislek Zakonodajno-pravne službe DZ glede navedene spremembe in je bila zato sprememba iz predloga črtana.

Vlada RS bi morala prepoznati, da je za prekinitve razvojnega zaostajanja IZUM-a in mreže COBISS.Net ter za saniranje posledic zapravljenega zaupanja v državah Zahodnega Balkana treba:

- vzpostaviti medresorsko koordinacijo strateških razvojnih usmeritev IZUM-a in mreže COBISS.Net,
- umestiti projekt COBISS.Net med strateške projekte mednarodnega razvojnega sodelovanja RS,
- spremeniti model upravljanja IZUM-a in zanj najti ustrežnejši pravni status ter IZUM kadrovske okrepiti.

V tej zgodbi še vztrajam, ker mi ni vseeno, kako se bo končala. Vsi moji nekdanji sodelavci so namreč že obupali in »dvignili roke«. Ob tem pa so moja prizadevanja in predloge za rešitev strateških razvojnih izzivov IZUM-a in projekta COBISS.Net podprli nekateri bivši člani UO IZUM-a, bivši rektorji in nekateri bivši ministri (objavljeno na www.tomazseljak.si).